

**JAMIYATDA AYOLLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKNING
OLDINI OLIHGGA QARATILGAN SAMARALI PSIXOLOGIK
YONDASHUVLAR**

Mustaqimova Manzura Muzaffarovna

Buxoro viloyat Shofirkon tuman 1-umumta'lim maktab psixologi

Jumayeva Diloram Murodullo qizi

Buxoro viloyat Shofirkon tuman 37-umumta'lim maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada jamiyatda ayollarga nisbatan zo'ravonlikning kelib chiqish sabablari, uning psixologik oqibatlari hamda bunday holatlarning oldini olishga qaratilgan samarali psixologik yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: zo'ravonlik, ayollar, psixologik muammo, ijtimoiy muhit, himoya, muloqot, profilaktika, qo'llab-quvvatlash, ong, tarbiya

KIRISH

Jamiyatda ayollarga nisbatan zo'ravonlik muammosi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu muammo nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy zarar keltiradi. Ayollarga nisbatan zo'ravonlik turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin: jismoniy tazyiq, ruhiy bosim, haqorat, tahqirlash yoki iqtisodiy cheklovlar.

Zo'ravonlikning kelib chiqish sabablari turlicha bo'lib, ular orasida noto'g'ri tarbiya, past huquqiy savodxonlik, stereotiplar va ijtimoiy muhit muhim o'rin tutadi. Ayrim hollarda oiladagi nizolar, stress va o'zini boshqara olmaslik ham zo'ravonlikka sabab bo'ladi.

Bunday holatlarning psixologik oqibatlari juda og'ir bo'ladi. Zo'ravonlikka uchragan ayollarda qo'rquv, ishonchsizlik, tushkunlik va o'zini qadrsiz his qilish holatlari paydo bo'ladi. Bu esa ularning jamiyatdagi faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ayollarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish uchun avvalo profilaktik ishlarni kuchaytirish zarur. Jamiyatda inson huquqlari, tenglik va hurmat tushunchalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Psixologik jihatdan, zo'ravonlikni kamaytirish uchun insonlarda emotsiyalarni boshqarish, muloqot madaniyatini rivojlantirish va nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish zarur.

Oila muhitida sog'lom munosabatlarni yo'lga qo'yish ham muhimdir. O'zaro hurmat, tushunish va qo'llab-quvvatlash mavjud bo'lgan oilalarda zo'ravonlik kamroq uchraydi.

Ayollarni psixologik qo'llab-quvvatlash ham muhim yo'nalish hisoblanadi. Ular o'z muammolari haqida gapira olishi, yordam olish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Shuningdek, ta'lim muassasalarida yosh avlodga to'g'ri munosabat, bag'rikenglik va hurmat tushunchalarini singdirish orqali kelajakda bunday muammolarning oldini olish mumkin.

Ayollarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashish bugungi jamiyatning dolzarb va muhim masalalaridan biridir. Zo'ravonlik nafaqat jismoniy, balki ruhiy va hissiy zarar yetkazib, ayollarning hayoti va salomatligiga tahdid soladi. Har bir ayolning huquqlari himoyalangan va zo'ravonlikdan xoli jamiyat barpo etish inson huquqlarining asosiy prinsiplaridan biridir.

O'zbekistonda va dunyo bo'ylab ayollarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashish bo'yicha turli tashabbuslar va dasturlar amalga oshirilmoqda. Ushbu tashabbuslar, davlat siyosati va jamoatchilik nazorati bilan birgalikda, ayollarning huquq-manfaatlarini himoya qilish, gender tenglikni ta'minlash va zo'ravonlik holatlarining oldini olishga qaratilgan.

Ayollarga nisbatan zo'ravonlikning sabablari turli xil omillar bilan bog'liq. Ular quyidagilardan iborat:

1. Ijtimoiy va madaniy omillar: Ijtimoiy munosabat va omillar sababli jamiyatda bo'layotgan muammolar sababli kelib chiqadigan zo'ravonlik

Zo'ravonlik — xotin-qizlarga nisbatan jismoniy, ruhiy, jinsiy yoki iqtisodiy ta'sir o'tkazish yoki bunday ta'sir o'tkazish choralarini qo'llash bilan tahdid qilish orqali ularning hayoti, sog'lig'i, jinsiy daxlsizligi, sha'ni, qadr-qimmati va qonun bilan himoya qilinadigan boshqa huquqlari hamda erkinliklariga tajovuz qiladigan g'ayrihuquqiy harakat (harakatsizlik);

2. Iqtisodiy omillar: Ayollar iqtisodiy jihatdan zaif bo'lib, ular ko'pincha erkaklarga iqtisodiy jihatdan bog'liqdirlar, bu esa zo'ravonlikka duchor bo'lish xavfini oshiradi. Iqtisodiy mustaqillik yo'qligi ayollarning himoyasizligiga olib kelishi mumkin.

Iqtisodiy zo'ravonlik — xotin-qizlarga nisbatan turmushda, ish joylarida va boshqa joylarda amalga oshirilgan zo'ravonlik shakli, xotin-qizlarning normal yashash va kamol topish uchun oziq-ovqat, uy-joy hamda boshqa zarur shart-sharoitlar bilan ta'minlanishga bo'lgan huquqini, mulk huquqini, ta'lim olish hamda mehnatga oid huquqini amalga oshirishni cheklashga olib keladigan harakat (harakatsizlik),

3. Huquqiy va siyosiy omillar: Ayrim mamlakatlarda ayollarning huquqlarini himoya qiluvchi qonunlar va siyosatlar yetarli emas yoki amalga oshirilmaydi. Bu huquqiy bo'shliqlar zo'ravonlarning jazolanmasligiga va zo'ravonlikning davom etishiga olib kelishi mumkin. Ayollarga nisbatan zo'ravonlik ko'pincha quyidagi oqibatlarga olib keladi:

1. Jismoniy va ruhiy sog'liqqa ta'siri: Zo'ravonlik ayollarning jismoniy jarohatlariga, ruhiy stressga, depressiya va xavotirlikka olib kelishi mumkin. Bu holatlar ayollarning sog'lig'iga jiddiy zarar yetkazishi va ularning hayot sifatini pasaytirishi mumkin.

Jismoniy zo'ravonlik - xotin-qizlarga nisbatan og'irligi turli darajada bo'lgan tan jarohatlari yetkazish, xavf ostida qoldirish, hayoti xavf ostida qolgan shaxsga yordam ko'rsatmaslik, zo'ravonlik xususiyatiga ega boshqa huquqbuzarliklar sodir etish, jismoniy ta'sir o'tkazish yoki bunday ta'sir o'tkazishning o'zga choralarini qo'llash bilan tahdid qilish orqali xotin-qizlarning hayoti, sog'lig'i, erkinligi hamda

qonun bilan himoya qilinadigan boshqa huquqlari va erkinliklariga tajovuz qiladigan zo'ravonlik shakli.

Zo'ravonlikka qarshi kurash usullari quyidagilardan iborat deb hisoblaymiz:

1. Huquqiy chora-tadbirlar va qonunlar: Ayollarga nisbatan zo'ravonlikni taqiqlovchi qonunlar qabul qilinishi va amalda bajarilishi zarur. Bu qonunlar zo'ravonlarni jazolash va ayollarni himoya qilishga qaratilgan bo'lishi kerak.

2. Ijtimoiy dasturlar va tashabbuslar: Ayollarning huquqlarini himoya qilish va ularni qo'llab-quvvatlash uchun ijtimoiy dasturlar va tashabbuslar amalga oshirilishi kerak. Bu dasturlar ayollarning iqtisodiy mustaqilligini oshirish, ularni qo'llab-quvvatlash va huquqiy himoya bilan ta'minlashga qaratilgan bo'lishi kerak.

Ta'lim va ma'rifat: Zo'ravonlikning oldini olish uchun jamiyatda ta'lim va ma'rifat ishlarini olib borish muhimdir. Dunyo bo'ylab ayollarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashish bo'yicha muvaffaqiyatli dasturlar va tashabbuslar mavjud. Masalan:

1. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot Dasturi (BMTTD): BMTTD O'zbekistonda gender asosidagi zo'ravonlikka qarshi kurashda faol ishtirok etadi. Ular "Gender asosidagi zo'ravonlikka qarshi 16 kunlik faollik" kompaniyasini tashkil etadi.

Nafaqat dunyo miqyosida, O'zbekistonda ham ayollarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurashish bo'yicha bir qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Mana ba'zilari:

1. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi: Bosh prokuratura gender asosidagi zo'ravonlikka qarshi kurashda huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik qiladi.

2. Ijtimoiy himoya milliy agentligi: Ushbu agentlik gender zo'ravonlikka qarshi kurashda milliy va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

3. Jamoatchilik nazorati: Ayollarni himoya qilish va zo'ravonlikka qarshi kurashda jamoatchilik nazorati muhim rol o'ynaydi. Bu orqali ayollarga

nisbatan kamsitish va zo'ravonlikning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Huquqiy himoya: O'zbekistonda xotin-qizlarni zo'ravonlikdan himoya qilishga oid bir qator xalqaro hujjatlar ratifikasiya qilingan. Bu hujjatlar shaxsni oiladagi zo'ravonliklardan himoya qilish mexanizmini mustahkamlaydi.

4. Davlat siyosati: Zo'ravonlikka qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada xotin-qizlarning huquq-manfaatlarini himoya qilish, gender tenglikni ta'minlash, oila, onalik va bolalikni himoya qilish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

5. Targ'ibot va tadbirlar: Zo'ravonlikka qarshi targ'ibot ishlarini kuchaytirish va jamoatchilik e'tiborini ushbu masalaga jalb etishga qaratilgan tadbirlar tashkil etilmoqda.

XULOSA

Maktabda ayollarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish choralari:

Maktab — bu nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy qadriyatlar va odob-axloqni shakllantirish maskani. Shu sababli ayollarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish ham maktabning muhim vazifalaridan biridir.

Maktabdagi chora-tadbirlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Ma'naviy-axloqiy targ'ibot

– O'quvchilarga tenglik, hurmat va bag'rikenglikni o'rgatish;

– Ayollarga nisbatan kamsitish va zo'ravonlikning zararini tushuntirish.

Pedagogik muloqot va treninglar

– Psixologik seminarlar va davra suhbatlari orqali o'quvchilarda empatiya va hurmatni rivojlantirish;

– Konfliktlarni tinch yo'l bilan hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish.

Qoidalar va ichki me'yorlarni belgilash

– Maktab ichida zo'ravonlikka nisbatan qat'iy intizomiy chora-tadbirlarni joriy etish;

– Har qanday zo'ravonlik holatlari tezkor aniqlanishi va bartaraf etilishi.

Ota-onalar bilan hamkorlik

– Uyda teng munosabat, hurmat va mehr muhitini mustahkamlash bo'yicha ota-onalarni xabardor qilish;

– Zo'ravonlik holatlariga tezkor javob berish uchun ota-onalarni jalb qilish.

Psixologik qo'llab-quvvatlash

– Psixolog yordamida ayollarga nisbatan zo'ravonlikka uchragan yoki tahdid ostidagi o'quvchilarni himoya qilish;

– Zo'ravonlikka moyil bo'lgan o'quvchilarda emotsional boshqaruv va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish.

Ijtimoiy targ'ibot va axborot

– Maktab gazetasi, plakatlar va videoroliklar orqali zo'ravonlikning zararini ko'rsatish;

– Tenglik va hurmatga asoslangan jamiyat qadriyatlarini singdirish.

Xulosa qilib aytganda, maktabda ayollarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish kompleks yondashuvni talab qiladi: psixologik qo'llab-quvvatlash, targ'ibot, muloqot, ota-ona va pedagog hamkorligi orqali o'quvchilar ongida ijobiy qadriyatlarni shakllantirish muhimdir. Xulosa qilib aytganda, ayollarga nisbatan zo'ravonlikni oldini olish kompleks yondashuvni talab qiladi. Psixologik yordam, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va to'g'ri tarbiya orqali bu muammoni kamaytirish va sog'lom jamiyatni shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://gov.uz/news/view/28500?citationMarker=43dcd9a7-70db-4a1f-b0ae981daa162054>
2. <https://oz.illp.uz/ayollarni-himoya-qilish-zo%CA%BBravonlik-va-ta%CA%BCqibgaqarshi-kurashda-jamoatchilik-nazoratining-o%CA%BBrni/?citationMarker=43dcd9a770db-4a1f-b0ae-981daa162054>
3. <https://aniq.uz/uz/yangiliklar/zuravonlikka-qarshi-kurash-barchamizningvazifamiz?citationMarker=43dcd9a7-70db-4a1f-b0ae-981daa162054>
4. Interner materiallari

